

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ситник Г.П.,

*доктор наук з державного управління, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Президент ГО “Академія національної безпеки”*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ВОЄННУ СФЕРУ ТА ПРИНЦИПОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Характеристика впливу глобалізації на воєнну сферу. В сучасних умовах глобалізації стрімке розширення фінансових, торгівельних, інформаційних, економічних та інших зв'язків між державами значно підвищили їх потенційну вразливість та нестійкість у разі виникнення кризових явищ (криз), політичного, фінансово-економічного та іншого характеру, що періодично виникають у різних куточках земної кулі. Це зумовлює намагання більшості країн світу уникнути міждержавних конфліктів, які, як правило, пов'язані зі зростанням витрат на оборону, а також зміцненню багатосторонніх зв'язків оборонного характеру, розвитку міжнародного військово-політичного та військово-технічного співробітництва. Іншими словами, у воєнній сфері спостерігається тенденція створення належних умов щодо забезпечення ефективної спільної оборони та здійснення багатосторонніх заходів безпеки.

Варто зазначити, що на вказані вище процеси значний вплив здійснює й зміна парадигми міжнародних відносин, яка впродовж ХХ ст. була геополітичною парадигма, суть якої зводилася до захисту національних інтересів передусім воєнними засобами. Вказані інтереси завжди так чи інакше віддзеркалюють місце країни у міжнародній політиці, яке вона посідає або намагається зберегти, тобто геополітичну само

ідентифікацію нації. З огляду на це, у геополітичній парадигмі міжнародних відносин захист національних інтересів розглядався передусім у контексті недопущення іноземного втручання у внутрішні справи, забезпечення державного суверенітету, а також як захист певних ідеологічних конструкцій та поглядів, а національні цілі та шляхи їх досягнення визначалися геостратегією держави, яка передбачала забезпечення безумовного військового контролю над “життєво важливою” територією, а за необхідності, ведення “гарячих” та “холодних” війн проти держав, які ідентифікувалися геостратегією, як імовірні противники (агресори).

Після розпаду СРСР геополітична парадигма міжнародних відносин була доповнена геоекономічною парадигмою розвитку, згідно якої належний захист національних інтересів передбачає також забезпечення високих темпів економічного росту шляхом інтернаціоналізації господарських зв'язків, розширення впливу держави за межі національних кордонів заради забезпечення вільного руху товарів, капіталів, робочої сили, технологій тощо. У такому випадку геостратегія держави щодо захисту національних інтересів вже не передбачає обов'язкового завоювання територій, а має за мету **нав'язування** оточуючому світу свого бачення майбутнього та досягнення національних цілей у процесі геоекономічної конкуренції. При цьому врахування геополітичної парадигми при формуванні політики НБ не втратило свого принципового значення, проте геоекономіка диктує державам нові правила поведінки, які змінюють роль та головні завдання зовнішньої політики держави, у тому числі й воєнної, і, таким чином, місце держави у забезпеченні світового балансу сил, основу якого все більше складають економічні інтереси. Сказане підтверджує все більш очевидна тенденція застосування при зіткненні інтересів держав новітніх **геоекономічних технологій** з метою повного або часткового паралічу національної економіки супротивника, які, як правило, доповнюються потужним інформаційно-психологічним та політичним тиском.

Разом з тим, межа між геоекономічними та геополітичними впливами та силовим втручанням у різних його вимірах усе більше “розмивається”, що зумовлює пошук узгодженості між геополітичною та геоекономічною парадигмами при визначенні національних інтересів та шляхів їх реалізації, тобто визначення необхідного та достатнього обсягу силового компонента геостратегії держави для захисту національних інтересів. При цьому на пошук узгодженості між вказаними парадигмами все більше впливає перерозподіл економічних і політичних функцій між державою, транснаціональними компаніями (ТНК) та міжнародними організаціями. Відповідальність за ухвалення рішень про використання військової сили та їх наслідки як і раніше покладається на політиків та військових, тобто військові функції залишаються в руках держави, але роль ТНК та міжнародних організацій у прийнятті вказаних рішень безперервно зростає¹.

Таким чином, глобалізація започаткувала низку процесів і у військовій сфері, із-за чого можна говорити про військову глобалізацію, яка є процесом територіального розширення військових зв'язків, зростанням конкуренції технологічних новацій в галузі озброєнь, інтенсифікації військових зіткнень між політичними суб'єктами міжнародних відносин у глобальному масштабі. Основними наслідками військової глобалізації є: глобальна еволюція міжнародної системи договорів та структур безпеки; інституалізація міжнародних правових систем з питань війни (зокрема, міжнародних угод щодо нерозповсюдження ядерної зброї); виникнення глобальної мережі торгівлі зброєю; формальне та неформальне міжнародне управління з питань комплектації, розгортання та застосування збройних сил; глобальне

---

¹ Сьогодні в руках ТНК зосереджена фінансово-промислова могутність світу. Маючи потужні важелі впливу на ситуацію у світі, вони не несуть глобальної відповідальності, але часто саме вони провокують військові конфлікти. При цьому у багатьох країнах на посади керівного складу силових структур призначають топ-менеджерів впливових ТНК (зокрема, у США). Це наближає їх до виконання військових функцій держави та свідчить про те, що ТНК не можуть успішно розвиватися без підтримки військовою силою.

розповсюдження воєнного потенціалу та технологій виробництва озброєнь.

Сьогодні фактично завершується утворення глобального воєнно-стратегічного простору, в межах якого: великі відстані втрачають своє значення; має місце більш тісний контакт між центрами військової сили та зростає можливість її демонстрації; час прийняття рішень щодо застосування військової сили і час на надання відсічі безперервно скорочується, із-за чого зростає ймовірність можливого глобального конфлікту між вказаними центрами; створюються нові та вдосконалюються існуючі постійно діючі структури, які готуються до ведення війни; відбувається інституалізація регулюючих режимів у воєнній сфері. При цьому воєнно-політична діяльність та стан міждержавних воєнно-політичних відносин у межах воєнно-стратегічного простору значною мірою визначаються взаємодією трьох взаємопов'язаних систем: глобальної воєнної системи, яка відображає співвідношення воєнно-політичних сил та зв'язки суб'єктів міжнародних систем безпеки; системи розповсюдження зброї, яка визначає стан та спрямованість розвитку засобів збройного насильства; системи глобального управління організованим насильством, яка визначає механізм здійснення політичного насильства, детермінованого метою війни та міжнародно-правовими режимами безпеки.

Водночас для глобальної воєнної системи характерними ознаками розвитку є: глобальне суперництво та пошук принципів забезпечення спільної колективної безпеки; жорстке суперництво в інституалізованих кооперативних утвореннях; переплетення регіональних та глобальних комплексів безпеки, а для системи розповсюдження зброї: інтенсифікація динаміки озброєння; збільшення масштабів та обсягів торгівлі зброєю та транснаціоналізація її виробництва; комерціалізація торгівлі на регульованому глобальному ринку.

Таким чином, сучасні процеси глобалізації здійснюють значний вплив на воєнно-політичний, воєнно-економічний та

воєнно-технічний зміст стратегічного планування у сфері національної безпеки.

Принципові особливості сучасних воєнних конфліктів. Воєнні конфлікти XXI ст. розпочинаються за іншими сценаріями, ніж у минулому, а основними чинниками, які призводять до їх виникнення є: кризові явища суспільно-політичного життя у державі; масові порушення прав людини; порушення міжнародних режимів, що регулюють воєнно-політичні питання міжнародної безпеки; звинувачення у підтримці терористичних організацій; звинувачення у виготовленні та розповсюдженні зброї масового ураження тощо. Кардинально змінило воєнну стратегію та тактику й домінування інформаційної складової, тобто створення єдиного інформаційного простору для збройних сил та політичного керівництва, до якого залучається командний склад, починаючи від командирів військових підрозділів, що дозволяє кардинально розширити простір військового впливу, а дії в інформаційному просторі, як правило, опереджають фізичні дії.

Визначальними тенденціями є також ставка на, так зване, безконтактне ведення бою та зростання мобільності військ, які залучаються до ведення бойових дій. Перша тенденція обумовлена можливостями, які надає використання високоточної зброї, застосування космічної розвідки, безпілотних апаратів тощо, а друга – можливостями сучасного транспорту, який забезпечує передислокацію значних контингентів військ в інший регіон на протязі кількох днів, а то й годин.

Принципово важливим є й те, що у попередніх війнах перемога однієї держави (коаліції) над іншою юридично оформлялась актами про беззаперечну капітуляцію. Сьогодні ж, із-за транснаціонального характеру воєнних дій, така інституалізація перемоги, як правило, є неможливою. Крім того, досвід сучасних воєнних конфліктів показав, що сформовані на професійній основі регулярні збройні сили є більш ефективними, ніж сформовані на основі загального військового обов'язку.

Оскільки в умовах глобалізації економічні інтереси розвинених країн виходять далеко за межі національної території, то це зумовлює відповідні завдання щодо їх захисту за кордоном. Не рідко ці завдання набувають статусу життєво важливих для забезпечення національної безпеки та передбачають можливість використання збройних сил, що розширює функції, які покладаються на них, серед яких, зокрема: проведення операцій миротворчого характеру; виконання адміністративно-господарської функції в умовах післявоєнного відновлення систем забезпечення життєдіяльності місцевого населення; нанесення превентивних ударів по базах терористів.

Справедливість вищевикладеного підтверджують, зокрема, особливості ведення війни проти Іраку у 2003 році коаліційними силами під керівництвом США (операція “Лис пустині”), бойові дії країн-членів НАТО у Лівії (2011 рік), і, певною мірою, громадянська війна, яка сьогодні триває у Сирії, перебіг якої час від часу, тим чи іншим способом, явно чи не явно стимулюють провідні суб’єкти системи міжнародних відносин. На ці особливості акцентувало увагу багато військових фахівців і експертів, зокрема серед них такі:

частини та підрозділи сил спеціального призначення приступали до виконання завдань задовго до активної фази повітряно-наземної операції;

психологічні операції проводилися з високою інтенсивністю й починалися задовго до наземних дій;

використання засобів розвідки забезпечувало ефективне виявлення противника на великих відстанях, а для забезпечення їх взаємодії широко використовувалися найновіші засоби зв’язку та навігації;

широко використовувалися десятки військових космічних апаратів різного призначення, у тому числі для широкомасштабного застосування систем управління зброєю;

сили протиповітряної оборони та ПРО коаліційних військ і країн-членів НАТО внаслідок повної їх переваги у повітрі активних бойових дій не вели, а виявлені засоби протиповітряної оборони Іраку та Лівії знищувалися в першу чергу;

з боку коаліційних сил та країн-членів НАТО, а також Російської Федерації мало місце головним чином використання високоточної зброї, що дозволило уникнути масових жертв серед мирного населення, а також знищувати заглиблені об'єкти та тактичні цілі на великих відстанях (наприклад, в ході операції “Лис пустині” шляхом завдання послідовних ракетно-авіаційних ударів високоточною зброєю було знищено понад 100 таких об'єктів);

одночасно із нанесенням ракетно-авіаційних ударів вводяться на територію підрозділи сухопутних військ, які практично оминають зону безпосереднього вогневого ураження супротивником, а ближній вогневий бій починався тільки у виняткових випадках (особливо це було характерним для операції “Лис пустині”);

широко застосовувалася концепція “динамічного планування”, яка передбачає перенацілення ударних засобів і крилатих ракет у їх польоті;

стратегія інформаційної війни допускала активне використання провокацій та підтасовування фактів із залученням спеціально створених громадських організацій (для створення певного рівня довіри у широких верств населення та світової громадськості), а телебачення стало головною атакуючою силою інформаційної війни;

спостерігалися певні проблеми з розпізнаванням своїх військ при наведенні авіації та бойових вертольотів на цілі, із-за чого були досить відчутні втрати серед союзників;

як правило, до початку війни (бойових дій), спецслужби вели активні таємні переговори з політичними та воєнними діячами держави з метою їх підкупу та спонукання до зради найближчого оточення керівників країни, а підкупивши, їх вживали комплексних заходів для створення у засобах масової інформації позитивного іміджу вказаним діячам як борців з тиранією, корупцією тощо;

в Лівії все більш очевиднішою стала тенденція уникання участі країн-членів НАТО у сухопутній фазі операції, а відповідні функції та завдання покладалися на лівійських повстанців-опозиціонерів.

Варто також підкреслити, останнім часом широкого розповсюдження (особливо серед цивільних фахівців) набули такі поняття як “дипломатична”, “холодна”, “гібридна”, “економічна”, “інформаційна”, “психологічна”, “торгівельна” війна тощо. Аналіз свідчить, що як правило, за своїм змістом ці форми протиборства між державами, є всебічно підготовлені, здійснюються за взаємно узгодженими планами, при комплексному застосуванні дипломатичних, економічних, інформаційних та інших засобів. Разом з тим, вказані війни, не можна ототожнювати з війною в класичному її розумінні, коли мова йде про збройну боротьбу, яка надає “справжній” війні специфічну властивість. Війни ведуть збройні сили та народи, в той час як в інших формах боротьби беруть участь головним чином державні інститути, у тому числі й в мирний час.

З огляду на сказане варто погодитися з генералом армії М.А.Гареевим, який з цього приводу зазначає: “Некоторые теоретики полагают, что если что-то рушится, то это уже обязательно война. Но не все, что рушится, – это результат войны. Хотя иногда и говорят об экономической, информационной, финансовой, торговой войне, но как свидетельствует исторический опыт, без применения военной силы войн никогда не было и не может быть”². Інакше кажучи, незважаючи на те, що значення та питома вага невоєнних засобів, їх організаційно-технічні можливості різко зростають, саме застосування збройної сили, насильницькі дії (наприклад, не економічні санкції, а знищення економіки) визначають головну специфіку війни.

Сутність війни не змінилася, оскільки як і раніше вона залишається крайньою формою політичного насильства, проте у зв'язку з воєнно-технічним прогресом, вказана сутність збагатилася. Набули розвитку засоби, способи та форми прояву і ведення війни, із-за чого актуалізувалась необхідність застосування поглибленого системного підходу до її вивчення.

---

² Гареев М.А. О некоторых характерных чертах войн будущего // Военная мысль. - 2003. - № 6. - С. 53.

Є всі підстави погодитися і з тими дослідниками, які стверджують, що після закінчення “холодної війни” світ не став більш передбачуваним, навпаки, він став більш конфліктним, агресивним, з вираженими тенденціями застосування переважно силових методів у врегулюванні конфліктних ситуацій. При цьому перевагу силовим методам у врегулюванні конфліктних ситуацій надають не тільки країни з тоталітарними режимами, як люблять стверджувати ліберальні політики, а й, на жаль, демократичні, що підтвердили останні воєнні конфлікти в Європі, Азії, країнах Північної Африки.

Дійсно, загальновідомим та популярним серед неолібералів є твердження, що демократичні країни, як правило, не воюють одна з одною, а, отже, розповсюдження у глобальному вимірі демократії є визначальним шляхом до ліквідації війни, як суспільно-політичного явища. На жаль, є підстави засумніватися в правильності цієї тези.

Після перемоги лібералізму у “холодній війні” над комунізмом та кількох хвиль демократичних перемін, які розповсюдилися по всьому світу, має місце стійка тенденція до зростання середньостатистичної чисельності військових конфліктів на рік. Так, з 1945 року по 1990 рік було зареєстровано – 300 війн (в середньому 7 на рік), а за останні 10 років ХХ століття відбулося близько 150 війн і серйозних збройних конфліктів, тобто у середньому 15 на рік. Крім того, тенденції змін військово-політичного курсу провідних держав світу свідчать про значну ймовірність перегляду їх стратегічних концепцій, зокрема, щодо нарощування озброєння за рахунок впровадження новітніх технологій та у використанні збройних сил у зовнішній політиці, при чому, як правило далеко за межами власної території. Наприклад, за різними оцінками бойова міць збройних сил (без ядерної зброї) зросла, порівняно з періодом Другої світової війни у 25 разів, а військові витрати починаючи з початком ХХІ століття мають стійку тенденцію до зростання.

Разом з тим, останні роки висвітлили й загрозливу тенденцію девальвації існуючої системи забезпечення міжнародної безпеки. Часто Рада безпеки ООН не може

досягти консенсусу з найбільш важливих питань забезпечення міжнародної безпеки. Існуюча міжнародно-правова система у сфері безпеки фактично не має реальних механізмів стримування односторонніх дій держав – постійних членів Ради Безпеки ООН, що пов'язано з наявністю у них права “вето”. В умовах збройного протистояння між ними, або ж збройного конфлікту за участю постійного члена Ради Безпеки ООН, жодне принципове рішення міжнародною спільнотою не може бути прийнятим.

Незважаючи на те, що ймовірність виникнення широкомасштабних війн незначна, їх наслідки для міжнародної безпеки та миру можуть бути катастрофічними, як ніколи, із-за чого запобігання агресії залишається одним із найголовніших завдань міжнародної спільноти та національних систем безпеки. З огляду на це багато країн все більш наполегливо ставить питання про необхідність перегляду основоположних документів міжнародного права.

Таким чином, війни у ХХІ ст. будуть носити принципово інший характер й будуть вимагати якісно інших озброєнь і, відповідно, збройних сил. Світ вступив у смугу війн шостого покоління, коли збройні сили будуть використовуватися не стільки для ведення військових дій, стільки для того, щоб унеможливити противника чинити активний опір. Зокрема, це може досягатися “хірургічними” ударами високоточною зброєю й масованим застосуванням засобів радіоелектронної боротьби. Передбачається також використовувати інгібітори згорання, які будуть зупиняти роботу двигунів машин, а також хімікати, які будуть руйнувати шини автомашин та літаків тощо. В кінцевому підсумку, головною метою таких війн буде не стільки безпосереднє знищення противника, як досягнення поставлених політичних цілей війни без розгортання та застосування масових армій. Це означає, що концепція ведення так званої тотальної війни, яка була покладена в основу стратегічних установок більшості країн світу та кінцевий результат якої визначався зіткненням масових армій в кровопролитних битвах, відходить у минуле.

Варто зазначити, що варварський характер зазначеної концепції проявлявся в тому, що зброя, яка

використовувалася, наносила величезну шкоду мирному населенню та інфраструктурам, які забезпечують його життєдіяльність. Так, якщо у Другу світову війну кількість жертв серед мирних громадян становила 50% від загального числа втрат, то у в'єтнамській – 90%, а у чеченській – 95%. При цьому часто тотальна війна свідомо велася виключно проти мирного населення. Наприклад, на півдні В'єтнаму американські війська протягом кількох років застосовували хімічну та біологічну зброю, напалм, потужні бульдозери, здійснюючи широкомасштабне та цілеспрямоване знищення рослинного і тваринного світу. При цьому за оцінками фахівців у цій війні було використано втричі більше боєприпасів, ніж усіма воюючими країнами за роки Другої світової війни. Разом з тим, важливим є й те, що для одних учасників, війна може, як і раніше, мати характер тотальної війною, а для інших – обмеженої (не тотальної). Головний критерій, який при цьому використовується, рішучість політичних цілей, наприклад, ліквідація існуючої політичної системи, можлива фізична ліквідація політичного керівництва.

Таким же анахронізмом стає й ядерна зброю, незважаючи на те, що з цього приводу є різні думки. Наприклад, деякі фахівці намагаються виправдати її так зване обмежене застосування, не визначаючи війну, в якій вона буде застосована, як тотальну, а інші вважають, що ядерну зброю не можна застосовувати ні за яких умов. Так, на думку В.І.Сліпченко: “переход к вынужденному применению ядерного оружия в такой войне с другим ядерным государством непременно станет самоубийством. После этого ни о каком суверенитете, территориальной целостности, национальных интересах и других проблемах уже не придется вести речь вообще”³. З іншого ж боку, із-за перенасичення територій розвинених країн потенційно небезпечними об'єктами (атомні електростанції, об'єкти хімічної промисловості, нафтопроводи, газо- та водосховища тощо) та при наявній тенденції урбанізації, широкомасштабне

³ Сліпченко В.И. Войны шестого поколения: оружие и военное искусство будущего. - М.: Вече, 2002. – С.43.

використання високоточної зброї у сучасних воєнних конфліктах також може привести до людських і матеріальних втрат, таких, як і при застосуванні ядерної зброї.

Як відомо, великі надії у збройній боротьбі майбутнього покладаються на інформаційні та інші види так званої “несмертельної зброї” або “не летальної зброї”. Вважається, що сучасні армії, а тим більше армії майбутнього, так сильно залежать від інформації, що їх цілком можливо привести у небоєздатний стан “оглушивши” та “осліпивши” засобами радіоелектронної боротьби. Робиться ставка на подальшу розробку та застосування електромагнітної зброї. Не вбиваючи людей така зброя порушує роботу телефонів, радіолокаторів, комп’ютерів, інших засобів зв’язку, навігації, управління тощо. Але не може бути сумніву в тому, що із-за великого ступеня автоматизації сучасного виробництва та інфраструктур, які забезпечують життєдіяльність населення, застосування цієї зброї також може привести до величезних людських і матеріальних втрат.

Активно розробляються й так звані “нетрадиційні” види зброї, ідея застосування якої полягає в нейтралізації бойової спроможності війська, не знищуючи його фізично. Серед фахівців є думка, що вказані види зброї будуть основою засобів збройної боротьби війн сьомого покоління, а тенденції розвитку засобів збройної боротьби призведуть до того, що війни сьомого покоління взагалі виключать людину із зони протиборства. Але з цим важко погодитися, оскільки підготувати зброю до застосування та контролювати отримані результати в разі її застосування все одно має людина. Навряд чи можна буде обійтися і без сухопутних військ, оскільки на території держави, яка програла у війні, має бути встановлено окупаційний режим, підтримка якого, як наприклад, свідчать події в Іраку та Афганістані після завершення активної фази бойових дій, є досить складним завданням.

Очевидно також, що переважна більшість держав не зможе одночасно переозброювати свої армії сучасною зброєю та буде вимушена компенсувати її відсутність традиційними системами озброєнь та бойової техніки, що передбачає залучення певної кількості людей, тобто людині все одно буде

належати важлива роль у військових конфліктах у найближчі десятиліття, а відтак уникнути величезних людських втрат не вдасться.

Врешті-решт, на нашу думку, військові конфлікти найближчого майбутнього можна характеризувати більшою мірою як асиметричні⁴, які за умови значного опору більш слабшої у технологічному відношенні держави, можуть набувати ознак тотальної війни. При цьому варто зазначити, характерним є те, що за останні 200 років у 30% таких війн (конфліктів) більш слабка держава перемагала сильнішу. Головною умовою такої перемоги врешті-решт була більша політична рішучість та цілеспрямованість на перемогу у слабшої сторони. Важливо також, що до асиметричних дій часто вдається й сильніша сторона, яка не може дозволити собі таких втрат, як слабка сторона. З огляду на сказане, тотальність війни зберігається по відношенню до більш слабого супротивника, що зумовлюється як рішучістю політичних цілей, які передбачається досягнути учасниками війни, так рішучістю більш слабого у технологічному відношенні противника чинити опір. Це, наприклад, підтверджують дії військ НАТО у Косово, якими практично була знищена основа економіки країни, зокрема, майже всі штучні споруди на транспортних комунікаціях, із-за того, що армія Югославії, країни, яка була на порядок слабкіша ніж країни-члени НАТО, які приймали участь у цій війні, чинила досить сильний опір.

Таким чином, характер асиметричної війни буде залежати від рішучості політичних цілей, які ставлять і намагаються досягти учасники війни. Це означає, що військова могутність агресора не обов'язково буде спрямована на безумовне ураження об'єктів економіки, проте за певних умов ці об'єкти можуть стати бажаними цілями для ураження, що зумовлює необхідність протиповітряної оборони та

---

⁴ Асиметрична війна – це загальна характеристика війни між країною, яка може вести війни нового покоління і країною, яка не здатна її вести із-за технологічної відсталості. Це може бути й війна, у якій її учасники при відносній близькості за характером і масштабами політичних цілей, можуть дотримуватися асиметричних стратегій.

належного захисту кожного стратегічно важливого об'єкта як військового, так і цивільного.

Розглядаючи можливі риси ймовірних воєн майбутнього доцільно також відповісти на питання, а настільки є правомірним використання поняття “війна з тероризмом”, введеного в політичний лексикон в останнє десятиріччя? Чи є це дійсно війна у класичному її розумінні? Важливість відповіді на це питання обумовлена тим, що масштаби загроз міжнародній та національній безпеці з боку терористів безперервно зростають, зокрема, все важче стає протистояти можливому використанні так званих “брудних ядерних бомб”, начинкою яких є вкрадені радіоактивні матеріали, хімічної та бактеріологічної зброї.

Війна завжди є продовженням політики з використанням силових засобів (у класичному розумінні - засобів збройної боротьби), метою якої завжди є досягнення стратегічних політичних цілей, таких як захоплення (окупація) території, зміна політичного керівництва (режиму) в іншій державі, створення сприятливих умов для просування своїх геостратегічних інтересів у світовому просторі тощо.

Головною метою терористичних організацій є також боротьба за політичний та економічний вплив у світі, тобто проблемою є не тероризм, як явище досить відоме в історії, а поява радикально налаштованих політичних організацій, які використовують терористичні методи для залякування політичної еліти та суспільства, а не просто для фізичного знищення окремих лідерів. Ці організації використовують без обмежень будь-які засоби збройної боротьби або інші засоби, що є принципово новим в історії тероризму. З огляду на сказане, варто вести мову не про “війну з тероризмом”, а про війну з радикальними політичними організаціями, в якій необхідно ставити за мету **політичну** поразку цих організацій.

Підсумовуючи, можна зробити такі загальні висновки щодо особливостей сучасних воєнних конфліктів.

1. Матеріально-технічна база сучасної війни обумовлює різке збільшення різноманіття засобів і способів збройної боротьби. При цьому принципово важливим є комплексне

застосування невоєнних та воєнних засобів для запобігання конфлікту та в ході його протікання, а також зростання ролі непрямих дій на противника: політичних, економічних, інформаційно-психологічних операцій та ін.

2. Головною метою сучасних воєнних конфліктів, як і раніше, є роззброєння ворога, спонукання його до безумовного виконання волі переможця, досягнення якої передбачається за рахунок фізичного насильства над збройними силами, руйнування систем державного і військового управління, економіки, транспорту, зв'язку і, таким чином, створення нестерпних умов життя для населення.

3. Стратегічні цілі часто досягаються шляхом внутрішніх підричних дій, політичного, економічного та іншого тиску на противника, чому сприяє залежність більшості країн від провідних держав, наявність в цих країнах осередків політичних організацій, які використовують терористичні методи. При цьому окупація країни, як це було у попередніх війнах, часто не розглядається як визначальна ціль, оскільки часто функції окупаційної влади покладаються на місцеву «революційну», «демократичну» тощо владу, яка формується за потужної зовнішньої політичної, фінансової та військової підтримки із місцевих дисидентів, опозиціонерів, націоналістів тощо.

4. Національні збройні сили мають бути готові до ведення бойових дій у воєнних конфліктах, для яких буде характерним широкомасштабне застосування високоточної зброї по всій території держави, тобто основні завдання вирішуватимуться не в результаті прямого зіткнення учасників конфлікту, а завдяки застосуванню засобів дальнього вогневого ураження, інтенсивність якого різко зросте. При цьому воєнні конфлікти будуть більшою мірою асиметричні, які, за умови стійкого спротиву слабшого у технологічному відношенні учасника, можуть набирати характеру тотальної війни. З огляду на це система управління обороною держави має бути готовою до дії в умовах тотальної війни (її легше адаптувати до інших умов, ніж навпаки).

5. Чим більше країна розвинута в економічному відношенні, тим вразливішою вона є при масованому застосуванні проти неї високоточної зброї, що може бути чинником стримування її від агресивних посягань та навіть вимушеної капітуляції у ході воєнного конфлікту.

6. Спостерігається стрімкий перехід від автономних одиниць озброєння до автоматизованих комплексів та систем: розвідувально-ударних, інформаційно-бойових тощо, а бойові системи зі штучним інтелектом стають одним із головних засобів збройної боротьби. При цьому створення керованої, так званої “розумної” зброї, веде до того, що й збройна боротьба стає “керованою”. Застосування найбільш новітньої зброї, в тому числі з космосу, дає можливість проведення “хірургічно” точних ударів в операції будь-якого масштабу. За таких умов гарантоване ураження найважливіших об'єктів та цілей досягається в лічені хвилини, незалежно від їх віддаленості від державного кордону та місця розташування.

Керованість збройної боротьби досягається проведенням комплексу заходів на її підготовчому та основному етапах, зокрема, створюється вигідна контрольована внутрішня та зовнішня обстановка, здійснюється рефлексивне керування супротивника. Війна коаліційних сил під керівництвом США проти Іраку у 2003 році, операція країн-членів НАТО проти Лівії (2011 р.) є провісниками таких війн. При цьому продовжується збільшуватися розрив у можливостях засобів ураження та захисту, тобто має місце випереджальний розвиток засобів і способів ураження порівняно із засобами захисту.

7. Досягнення агресором головної мети передбачається не тільки за рахунок фізичного впливу на населення країни та її збройні сили, оскільки пріоритетним стає морально-психологічне придушення, створенням нестерпних умов для життя населення (руйнування електростанцій, зв'язку, систем водопостачання, комунального обслуговування, транспорту, медичної допомоги фінансової системи тощо), наслідком чого, як правило є: параліч економіки, голод, хвороби, пандемії, екологічні катастрофи, масовий страх, які в сукупності мають забезпечити створення стресового стану у широких верств

населення, як головної передумови зміни матриці суспільної свідомості у бажаному для агресора напрямку.

Врешті-решт, наведені вище особливості сучасних воєнних конфліктів значною мірою визначають глибинну сутність міждержавних збройних протистоянь, а також внутрішніх збройних конфліктів, які сьогодні аналітики та експерти чомусь ідентифікують, як так звані "гібридні" війни".

